

# BROEKER BIJDRAGEN

UITGAVE VAN DE VERENIGING "OUD BROEK IN WATERLAND"

---

Verschijnt 2 tot 4 maal per jaar  
Wordt aan de leden gratis toegezonden

Nr. 3 (september 1973)

Gehele of gedeeltelijke overname van  
de inhoud slechts na goedkeuring.  
Copyright. Redactie-adres :  
De Erven 26, Broek in Waterland

---

## HET DIACONIE-HUIS

I, archiefgegevens over de oude inventaris

Wat nu de jeugdherberg 'Het Broeker Huis' is, heette twintig jaar geleden nog het Diaconie Wees- en Armenhuis der Ned.Herv. Kerk. Het gebouw kan over niet te lange tijd zijn 200ste verjaardag vieren, want het werd aanbesteed op 13 mei 1775. In architectonisch opzicht is het belangrijk omdat het ontworpen werd door de later bekend geworden Amsterdamse stadsbouwmeester Abraham van



(foto gem.bureau monumentenzorg amsterdam)

der Hart, en versierd met beeldhouwwerk van de stadsbeeldhouwer Anthony Ziesenis. Vermoedelijk heeft de architect, die nog jong was - het is zijn vroegst bekende werk - bij zijn tekening met een schuin oogje naar het naast-

gelegen pand gekeken, het huis dat nu van 'Hendrick de Keyser' is en dat er toen al zo'n dertig jaar stond. Evenals dat huis werd het van steen en dat was hier voor een 'openbaar' gebouw minder vreemd dan voor een particulier woonhuis. Ook de kerk en het raadhuis (de huidige kosterij) waren immers van steen.

De bouwgeschiedenis van het diaconie-huis is bestudeerd door Prof. van Swigchem in zijn boek over Van der Hart en ook elders is al wel het een en ander te lezen over deze kerkelijke liefdadigheidsinstelling 1). Maar hoe het pand oorspronkelijk van binnen was ingericht, wat voor meubels er stonden, welk huisraad men er aantrof en hoe men er leefde is nog nergens beschreven. De Resolutieboeken of Notulen van de regenten - onderdeel van het kerkarchief - geven daar inzicht in en brengen het kleine wereldje binnen de muren van het huis op verrassende wijze tot leven.

In de herfst van 1778 was men met de bouw zo ver gevorderd, dat aan het interieur gedacht kon worden. Diakenen gaan dan met de timmerman Jan Fittel eens kijken wat er alsoo aangebracht en gekocht moet worden om het voor z'n bestemming als weeshuis geschikt te maken. Allereerst zal er een grote provisiekist getimmerd worden en er moeten stoelen gekocht, zowel voor de keuken en andere vertrekken als twaalf gladde stoelen met vaste zittingen voor de twee regenten- en regentessenkamers. In de keuken komen verder tobbes en een vleeskuip en bij de vuurplaats 4 tangen, 3 'vuurwagens off hekjes', een ijzeren asschop, 2 haardschermpjes en in de schoorsteen een ketting. Aan de voordeur moest Jan Fittel een klopper maken en aan de zijvleugels van het huis een schel. Later vertelt het notulenboek ons, dat er ook in de regentenkamer een schel was.

In december 1778 - het huis is dan nog niet in gebruik - volgen meer aankopen : kandelaars, blakers, ketels, 12 stoven, 24 tinnen borden, 24 dito lepels, 24 ijzeren vorken, 2 tinnen kommen, een schuimspaan, 2 ijzeren treeften, 2 blaasbalgen. Verder had men een inktstel met een zandkoker, tabakscomforen, een tabakspot en voor de regenten en regentessen een aparte schenkketel en koffiekkan. Zo wordt telkens het huisraad weer uitgebreid met nieuwe aankopen.

De zomer van het volgend jaar komt er linnengoed en wanneer daarvan in 1780 nog meer wordt aangeschaft lezen we ook bij wie dat werd ingekocht: Pieter de Groot. Kleding voor de armen werd geleverd door Reyndert Luyten, die aan het Kerkplein woonde, later als buurman van Jan Fittel. Bij het naderen van de winter koopt men 30 ton turf bij Jan Compaan en voor de verlichting kaarsen bij de weduwe Gruys. Aanvankelijk waren dat waskaarsen, maar in 1781 besluit men over te gaan op smeerkaarsen. Er wordt ook 1½ 'beest of wintervlees' ingeslagen. In 1782 wordt dat '1 vette koe en een dito varken'. In de kamer van de binnenvader en -moeder komt een slaapbank en een spiegeltje en op 23 febr. 1781 wordt geresolveerd te kopen '2 klap Tavels met 2 houten schenkbladen om in de Regente- en Regentessekamers te plaatsen. En om over de 2 groote Tavels die tans in de voorn.Kamers zijn staande, Groene Kleeden te late maken, als mede ook te koopen een koper Armbos (Armenbus)

& een groote Huys - Bijbel'. In hetzelfde jaar wordt er een looper gelegd in de gang en voegt men aan de inventaris nog een koperen glazenspuit toe, benevens een blikken sla-emmer, een ijzeren doofpot en dito koekepan. Blijkbaar is dan ook de keukenvloer weer aan een schilderbeurt toe.

In het zich uitbreidende weeshuis ging natuurlijk heel wat om. De administratie werd sedert het jaar 1783 bijgehouden door Cornelis Florisz Ploeger, wiens vrouw regentes was. Hij borg zijn boeken en vermoedelijk ook de geldmiddelen op in de grote ijzeren kist van de diaconie, die was geplaatst in de regentenkamer. Men laat daarvoor nu maken 'een zindelyk overdeksel by wyse van een Laade-Tafel'. Het volgend jaar krijgt ook de kleine ijzeren kist zo'n blad. Later legt men er ook nog een kleedje overheen.

Uit het jaar 1783 dateert de aankoop van 18 nieuwe stoelen en het jaar daarop wordt het meubilair uitgebreid met een klaptafel, een gewone tafel, twee schoolborden en een 'stilletje'. Bovendien koopt men een Octavo-bijbel, een loden tabaksdoos, 2 schenkblaadjes, een koffiekkan en een kaarsenlade.

Dan schijnt 't voor een paar jaar genoeg, maar in 1786 besluit men tot de aanschaf van een 'Fraaye Engelse klok Lantaarn'. Was die voor de gang? Nu het huis voldoende voorzien is van het noodzakelijke huisraad veroorloven de regenten zich wat meer luxe : in 1787 en 1791 worden 2 x 12 wijnkelken gekocht, benevens tinnen kandelaars; zowel in de kamer van de regenten als in die van de regentessen worden spiegels opgehangen. Er was ook materiaal voorhanden om die twee voorkamers te illumineren bij de verjaardagen van de Prins en Prinses van Oranje. In 1791 lezen we ook over de aanschaf van 2 paar zilveren gespen en 2 nieuwe hoeden. Die zullen wel voor de binnenvader- en -moeder bestemd zijn geweest. Ondertussen vergeet men toch ook de wezen niet, want op verzoek van de binnenmoeder kopen de regenten vier kerkstoven met koperen hengsels, die de kinderen als het koud is kunnen gebruiken. Voorts een kerkboek en tinnen lepels.

Uitgaven voor het gewone eten en drinken staan natuurlijk niet in de notulen der regenten, maar voor grote voorraden ineens was hun fiat nodig en dat werd dan genoteerd. In 1800 wordt er wijn ingekocht :  $\frac{1}{2}$  anker Spaanse en 1 anker rode wijn, samen dus 72 flessen. Voor kerk en godsdienst : 100 pond kaarsen.

Ook in 1795 is er weer een grote aankoop van dit artikel genotuleerd: liefst 300 pond. Die kaarsen moesten door de wezen in de kerk ontstoken worden. Er was daartoe in 1795 een reglement opgemaakt waarin uren en aantallen waren bepaald. Op Woensdagavond bijvoorbeeld moesten er in de kerk in totaal 106 kaarsen worden aangestoken.

In de jaren die nu aanbreken vermelden de boeken niet veel aankopen meer. Aan nieuw meubilair en huisraad schijnt dus minder behoefte te zijn geweest. Wél stijgen de uitgaven voor ondersteuning. Het getal der armen neemt toe en er wordt getracht met de armvoogdij der gemeente tot een onderlinge taakverdeling te komen.

Het was voornamelijk een kwestie van organisatie, want aan geld was bij de Diaconie geen gebrek. In de Franse tijd, in 1810, eiste de Landdrost opgave van het kapitaal. Men kon er niet onderuit en moest wel mededelen dat het aanzienlijk meer dan vier ton (Fl. 421249.-) bedroeg. Al eerder had de Franse overheerser ook opgave van de inwonende wezen gevorderd en twee jongens als dienstplichtigen opgeroepen. Maar dat is een ander verhaal en brengt ons op het leven binnen het Diaconiehuis, een onderwerp dat in de volgende bijdrage aan bod komt. Hier rest nog de constatering dat van de gehele 18de-eeuwse inventaris, zoals we die uit de resolutieboeken kunnen reconstrueren, niets meer in het huis aanwezig is. Wat er door de jaren heen van was overgebleven, werd in september 1951 openbaar verkocht.

- 1) *Dr C.A. van Swigchem, Abraham van der Hart. Amsterdam 1965, p.151 - 153.*  
*Zie ook: W.van Engelenburg, Geschiedenis van Broek in Waterland. Haarlem 1907, p.116 - 123; A.P.Bruigom, Wandeling door Broek in het begin van de twintigste eeuw, Alphen a/d Rijn 1973 p.74 - 75.*

J.W. Niemeijer